



ROMA NAPLÓ (2007. JÚNIUS – 2008. JÚNIUS) IV.

16.

Ma jött a cigányasszony, nem volt könnyű neki pénzt adni, mert a feleségem, jó okkal, szigorú takarékossgot hirdetett.

Szilvi azt mondja, nem kap munkát az önkormányzatnál. Pestre meg nem mer menni, mert eltévedne. A kislány, az unokája fullad, kórházban van, látogatni mennének hozzá.

Ez utóbbi tétel a pénzkérés szokásos eleme, valaki a családból mindig kórházban van, vagy legalábbis gyógyszerrel kell neki váltani.

Elég ijesztő, hogy nem biztos, hogy itt csak egy pénzkérő formuláról van szó. Aktuálisan sem. Mert ahhoz túlságosan pontos az elbeszélés. Igaz, ez stílus és gyakorlat kérdése. És várható is volt, hogy a férj helyett a kicsi betegeskedései veszik át a főszerepet. De az után a részlet után, hogy az anya is bent van a kórházban, mert szoptatja még a gyereket, nekem nincs már kétségem.

Persze ha van, az sem számít.

De számít.

Valamelyik nap, miután nálunk járt, és a szokásos panaszok valamelyikét előadta, a piacon találkoztunk vele, ahol lángost vagy valami ilyesmit falatozott. Jó, hogy magára is gondol, mondta a feleségem, hogy neki is jut azért egy kis öröm.

De azért nem bírtam nem irigy lenni, noha igazat adtam a megállapításra, nem bírtam, mert a piaci lángosra nekem sem futja, kolbászról, hurkáról, pecsenyeről nem is beszélve. Ez mindmáig egy-két sávval a magunknak megengedhetőn túl van.

Talán ezért, talán másért, a legközelebbi pénzkérésnél felbosszantottam magam valamivel, alighanem reflexszerűen, hogy ezúttal elutasíthassam, ne adjak neki semmit.

Aztán persze szégyelltem magam.

Fia, a tizenöt éves apa magántanuló egy középiskolában. Így szépen eltelik majd az idő a tanköteles korhatárig. Tőle felemelhetik akár huszonöt évre is. Rajta az sem fog segíteni, inkább csak a kiszolgáltatottságának a színét kavargja meg. Neki csak én segíthetnék, vagy valami ilyesféle alak. Hogy valóban folyjon a tanulás.

De én meg csak akkor segíthetnék, az én most nem én, hanem akárki, aki így vagy úgy kapcsolatban van a családdal, ha elég jómódú volnék hozzá. Ha nem ötvennégy évesen fejeztem volna be a házunk építését. Hanem, ha idevehettem volna segíteni a fiút, mert megengedhettem volna magamnak, hogy segítsék, és ebből nekem is hasznom lett volna. Ő megtanult volna dolgozni, és közben megtanultuk volna egymást becsülni. De úgy van szerkesztve ez a magyar társadalmi szerződés, hogy akik a szegények közelében vannak, azok épp csak kijebbn vannak kicsivel. Pedig az volna a legolcsóbb szociális politika, ha én munkát adhatnék nekik. Csakhogy most nem így történik. Tőlem elveszik a pénzem javát, mert kell szociális támogatásra, ami azonban sokkal kevesebb, mint ha én fizetném, de még annál a kevesebbnél is sokkal kevesebbet ér. Mert senki nem tanul belőle semmit. És értéket sem teremt.

Szó volt a gáztűzhelyről, amit megígértem, hogy valahol beszerezem, mert a kályhájuk sütője már használhatatlanná vált. De nem megy könnyen a valóra váltás.

Ha én középosztálybeli volnék, ha volna középosztály, talán minden cigány családnak volna működő sütője.

Próbálok felidézni a hetek óta kísérelő, bár kissé már fakuló látomást. Mentem a járdán, a munkahegyemre igyekeztem, elmélázva, ahogy közlekedem általában, egy bicikli jött kint az úton, s ahogy elhaladt mellettem, a fiatalember mintha ismerős lett volna. Aztán már nem is őt láttam, hanem a csomagtartón a lányt. Aki oldalt ülve, nem is kapaszkodva, olyan

fél eldőlésben egyensúlyozta magát, de mintha teljes biztonságban volna, a kezében meg valami hosszú-kás kis csomag. Kerestem a jelenet jelentését, lassan haladtak, néztem utánuk, de mire fölfogtam, hogy a tizenöt éves apát látom és a nála is fiatalabb anyát, addigra már elhaladtak. És nem is maradt meg a látványból semmi, csak ez a drótszamar, rajta az anya a kiseddel, aki nagyon be van csomagolva, hogy baja ne essék, és a vidám tekintet, az a furcsa kis mosoly, ami a fiút felismerhetővé tette egy futó pillanat alatt is. Volt a jelenetben valami felülmúlhatatlanul idillikus.

Nilván az állomásáról hozta a fiú a lányt a gyermekükkel, de mintha nem is valódi térben és valódi utcán hajtottak volna, annyira szép volt a kép. És annyira kétségbeejtő.

A fiú sok éven át mindig ott ült édesanyja ócska biciklijének csomagtartóján, amikor jöttek hozzánk, még akkor is, amikor már iskolás volt, és már rég nem volt kisfiú. Nagyon lelógott a bicikliről, nem értettem, miért nem hajt ő is, csak vigyorgott hátul, mint valami óriáscsecsemő. És mintha ugyanaz a kisfiú vinné most a családját.

Miközben rajzot készítek róluk, a sorsukat kellene egyengetnem. Látogatóba is ígértem magam. De hát hogyan állíthatnék be egy ép sütővel bíró gáztűzhely nélkül.

Egy évvel ezelőtt történt az olaszliszkai tragédia. A vizsgálat lezárult, a rendőrség átadta a megyei ügyészségnek a vizsgálat több ezer oldalas iratanyagát, a nyolc ember ellen szóló vádemelési javaslatot.

A bíróság első fokon elutasította az egyik gyanúsított milliárdos kártérítési igényét a lincselés kifejezés nyilvános használata miatt.

A *Jobbik* Budapesten megemlékezést szervezett, a Nemzeti Őrsereg és a Gój Motorosok pedig felvonulást Olaszliszkán.

A törvényhozók, a hatalom képviselői, a nyilvánosságot formáló intézmények, az országos és a helyi cigány szerveződések, melyeknek egyaránt komoly okuk volna a felelősség egy részét magukra vállalniuk, hogy ne nyomja agyon az országot, hallgattak. Hagyják, hogy az önvédelem ideológiájával toborzó szélsőségesek emlékhelyévé váljék Olaszliszka. Se a gyász munkát nem végezték el, se a helyreállító igazságszolgáltatásra nem tettek kísérletet. Hagyják, hogy mind a magyarok, mind a cigányok lelkét tovább eméssze a méreg.

Feleségemmel néhány éve kinéztük magunknak sírhelyként távoli rokonainak elhagyott sírját, nem olyan határozatszerűen, inkább csak a sír szépségében való közös megegyezésünkkel.

Azóta a magas peremen körbefutó öreg vaskeletést a fémtolvajok leszerelték, letördelték, ahogy

majd mindenütt az egész temetőben. Az egyház, hogy hátha tehet valamit a temető védelmében, kiirtotta körben a fákat, bokrokat, most olyan már a sír, amelyik egy árnyas, védett szegletben volt, a világtól elkerítve, mintha kilökték volna az utcasarokra. (Csupa fesengés lehet itt a halottak élete.)

Aztán a napokban valamelyik országos hírcsatornából tudtam meg, hogy néhány fiatal síremléket döntött ki a városunk temetőjében. Az éjszakai rombolás épp abban a körzetben volt, ahol ezt a békére csábító sírboltot felfedeztük. Éppenséggel nem esett benne kár, de elég volt látni azt, ami a körülötte levő síremlékekkel történt. Ahogy a nagy kövek bezúzták a sírboltok tetejét, és maguk is megroppantak, elrepedtek.

Világunk helyrehozhatatlan repedései, törései ezek.

Tény, hogy a helyi cigánytelep és a temető összeérnek. Tény, hogy a fémgyűjtés cigány mesterség. Valószínű, hogy a fémlopás eseteit többnyire cigányok követik el. Tény, hogy néhány faluval odébb épp tavaly volt egy temetőrongálás, ahol két kölyök leszedte a fészületekről, a kövekről a fémtáblákat, díszeket, feliratokat. Cigány gyerekek voltak az elkövetők.

Azt hiszem, sokkal többet árt, hogy nincs tiszta képünk a bűnügyekben, mint amennyit használ, hogy a bűnözőknek nincs nemzetisége. Mert természetesen nemzetisége is van, sőt, kultúrája is. Miért épp a bűnözőnek ne volna. Így azonban, hogy tiltott beszéd tárgy, nem probléma lesz, amit meg kell érteni, meg kell oldani, hanem valami sötét árnyék, melytől nem menekülhetünk. Se élve, sem holtan.

17.

Csak írok, írok, írok, talán a félelem ellen, de most megrémültem, hogy az írás már nem menedék.

Még attól félttem, amikor írtam Olaszliszkáról, Szögi Lajos haláláról, hogy túlzok és képzeldöm. Rosszul gondolom, hogy az nem csak egy szokásosnál szörnyűbb bűneset, hanem talán az utolsó figyelmeztetés, hogyha nem képes a magyar társadalom reális kép kialakítására és hatékony közösségi cselekvésre (melyek némely tekintetben kifejezetten ellentétesek kellene legyenek a jelen és az elmúlt évtizedek cigánypolitikájával), akkor Magyarország egyes régiói lakhatatlan és élhetetlen helyé válhatnak akár egy-két évtized leforgása alatt. Cigány gettóvá. Ahonnan az a cigányság is menekülni fog, amelyik ma a cigány társadalmi történet tárgyilagosa bemutatása helyett a magyar társadalom védekező reflexeinek a megbélyegzésével, megbénításával van elfoglalva.

Tudjuk, hogy ez lehetséges, hiszen Amerikában a feketék lakta bizonyos körzetek már évtizedek óta fehér foltok a civilizáció térképén. Tudjuk, hogy Dél-Amerikában ugyanígy léteznek ennél jóval kiterjedtebb nyomorövezetek. Tudjuk, hogy a jelenség nem ismeretlen Nyugat-Európában sem. Követhettük



SZŐGI LAJOS TEMETÉSE

a párizsi tudósítások révén. Tudjuk, hogy Közép és Délkelet-Európa is súlyosan fertőzött a civilizáció gyökereiben kikezdő létformákkal. Magyarország, a szocializmus áldásos terrorjának köszönhetően a posztmodern világcivilizáció egyik súlyos betegségének a hazai megjelenését elhalaszthatta. Úgy állunk tehát, hogy a közösségi önvédelemi mechanizmusoktól erőszakkal megfosztott társadalomra vár ennek a kórnak az elviselése, kezelése. (A gyógyítására még nincs recept. Csak a megelőzésére lett volna.)

Úgy állunk tehát, hogy egy szorongatóan fogyatkozó, öregedő, hitevesztett, civakodó magyar társadalomnak kellene a rohamosan gyarapodó, összességében hihetetlenül szegény, szélsőségesen tagolt, megosztott, valódi önszerveződésre képtelen cigány társadalom megmentésére, mielőtt Gilvánfává változik Baranya, Olaszliszkai Dankó utcává Borsod. Dzsumbujjá a nyolcadik kerület.

Kényszerasszimiláció, mondják megvetően, akik a Mária Teréziától Kádár Jánosig ívelő történelemben azt látják, hogy a cigányokat erőszakkal megakarták fosztani cigány voltuktól, helyette pária magyarrá kellett volna válniuk, ők meg ezt persze hogy nem akarták, a cigányok büszkén őrizték népi szuverenitásukat évszázadokon át. Aztán most emiatt bünteti őket a szűklátókörű, önző többség.

Jöjjen hát az integráció, tűzik lobogójukra a modernizátorok, hogy a cigány ne legyen valaki más, ne kelljen feladnia önmagát, csak azért, hogy érettségit kaphasson. Hogy járhasson együtt a legjobbakkal iskolába, ne zárjuk ki őt a mindenkit egyetemesen

megillető kultúrjavakból. Hadd végezzék el a cigányok is minél nagyobb számban az egyetemet, hadd legyenek épp olyan szabad, igyekvő nép, mint a többi.

Hihető, valóban, abban a pillanatban, ahogy a cigányok megostromolják a középiskolákat, és az iskolák nem lesznek elutasítók, amikor a cigányok tömegesen érettségizettek lesznek, majd egyetemet végeztek, vége is a cigánykérdésnek, nem lesznek többé telepök. Eltűnik, felszámolódik a nyomor.

Csakhogy abban a pillanatban, ahogy egy cigány érettségizik, majd egyetemre jár, bármennyire a fel-emelő integráció révén történik ez, nem lesz cigány többé. Cigánysága magánügye lesz, pusztán kulturális kérdés, senkire nem tartozik, ha nem akarja más-sal megosztani.

Valószínűtlen, hogy kis lakását megosztaná ronkonai seregével, hogy lányszöktetésre vállalkozna, hogy hagyná megszőktetni magát, akkora lakodalmat csapna, hogy tíz évig sem tudná visszafizetni az árát, felesége az utcán mögötte menne, hogy férjét lemaradva követné, hogy volna hat-nyolc gyereke, s asszonyként a színházba is magával vinné a legkisebbet, és szoptatná őt. A gyerekei cigány közösségben, az utcán nevelődnének, s ha kedve támadna hozzá, másik asszonyt, másik férfit keresne magának, hagyva a gyerekeket másra. Nem gondolna sosem a téltre, nem gyűjtögetne, nem takarékoskodna, és féltene az iskolától a gyermekét.

Aki cigányként felemelkedett, mindennapi élete szerint éppoly kevésbé cigány, éppoly kevésbé számít

annak, mint bármelyik hasonló társadalmi státuszú honfitársuk.

Nem véletlen, hogy még a cigányzenész társadalmi csoport, akik egyszerre cigányok és magyarok, hiszen integrációjuk kétségbevonhatatlan, maguk tesznek különbséget a maguk cigánysága és a telepeken élők, a zárt közösségekben élők cigánysága között. Velük összevetve ők éppúgy magyaroknak tekintik magukat, noha egy régi cigány mesterség örökösei, mint ahogy a többség. Mindennek az a magyarázata, hogy a magyar és cigány itt nem két népet jelöl. A cigány is meg a magyar is itt csak egy-egy életforma megnevezései. A magyar az egyszerűen európaiaként jelent, vagy még inkább nyugatit, a cigány meg keletit, még inkább valami sajátos, etnikai körben megőrzött civilizációs szigetet a nyugati életforma tengerében.

Jegyeinek nem vagyok szakértője, lehet, hogy rossz listát állítottam össze az imént, mondom hát azt, amit látok.

Van a Szélmalom utcában egy vályogház. Onnan lehet tudni, hogy az, hogy a vakolat már évtizedek óta lemállott róla, a vályogtéglák kopnak, fogynak, vékonyodnak évről évre. A kémény riadtan bújik ki a megtépázott, meggyötört tetőből, ferde, égett, töredezett, egy komolyabb vihar könnyen ledöntheti. Az ablakok piszkosak, nagyrészt betört üvegekkel, lepedők adnak valamelyest védeltséget. A ház körüli udvaron gondatlan, kerítetlen tér, mindenütt roncsok, szemét. A ház mögött egy kis fészter, benne talán egy ló, mert a fészter oldalán van trágyakupac, meg egy rozoga kocsi is. A másik oldalon egy magas akácfa alatt egy használt autó, többször láttam már ott, a házhoz tartozik tehát.

Láttam a ház körül férfit, idős és fiatal asszonyt, gyerekeket, több nemzedék él itt együtt. Ebben az utcában több szegény ház van, ahol elesett családok vagy kisnyugdíjas öregek laknak. De a legszegényebb ház sem hasonlít ehhez a cigányok lakta házhoz szinte semmiben. A ház, a lakás, az otthon egy nyugati ember számára az emberi élet meghatározó tere, szimbolikusan is. Ott van vége a nyugati civilizációs örökségnek, ott kezdődik a kultúrávesztés, a nyomor és a semmibe hullás, ahol ez az otthon nem számít többé, nem jut rá figyelem. A Szélmalom utcában pedig azt látom, hogy ez a cigány család, dacolva az őt szorongató civilizációs paranccsal, hogy törődj a házaddal, nem teszi ezt, minden számomra evidens megfontolás ellenére sem. Noha él, gyarapodik, vállalkozik, jut is valamire, de a ház számára valami egészen más, mint amit ezen a tájon jelent a többség számára évszázadok óta. Nincs a háznak becsülete. A fal, az ablak, a tető, a padlás, az udvar nem számít. Se a kevés időből, se a sok időből nem jut rá. Ez a ház a valamelyest a faluszéli putrik, még inkább a cigánytelepi házak kultúráját őrzi. Ez a ház a cigány múlt, a cigány civilizációs történet felismerhetetlenségéig deformálódott, noha mindig víz felett maradni képes kis Noé bárkája.

Ám azt gondolom, ha a Szélmalom utcai cigány ház gyermekei érettségire vágnak, nem azonosulhatnak többé ennek a háznak a szellemével. Ennek a háznak az örökségével.

Vannak más cigányok lakta házak is a városban, épp olyanok, mint a többi ház. Kerítésük is van, természetesen, sőt, noha kicsi az udvar, még szökőkút is csobog az egyik helyen. Ami cigány tempó persze, én annak látom, de nem jelent egyebet, mint hogy ők rögvest túl is haladnak azt az európai mintát, melyet követtek. Melyet választottak. Ez tűnik fel. A túllakalmazkodás. Gyerekeik természetesen rendes iskolába járók, és senkinek nem jut eszébe, hogy külön integrálni kellene őket. Talán még az sem, hogy cigányok.

Az integráció tehát ugyanaz a program, mint Mária Terézia civilizációs programja, csak a nyelvezete más. És alkotói azt képzelik, hogy a cigány mi egyébről ábrándozhatna, mint hogy ő is úgy élhessen, mint bárki más. Csak hát erről szó sincs. Hiszen elég egyetlen séta bármely cigánytelepre, bármely faluba, hogy látható legyen, ez nem igaz. A telep nem engedi a lakóit. A lakói nem adják fel a telepüket.

A 18. században megpróbálták emiatt az erőszakhoz folyamodni. Nem magyarokat vagy németeket akartak faragni a cigányokból, hanem a kor elvárásai szerinti európaiakat. Ma nincs erőszak, épp ellenkezőleg, ma csábítás és ösztöndíj van, és törvényi erőszak azokkal szemben, akik nem akarják az asztalukat megosztani az őket semmire sem becsülő cigányokkal. Akiknek hogyan lehetnének így mintaadóikká.

Tízezer diplomás cigány közt alig akad, aki vizsgálja az övéi közé, és a felemelkedés, az életforma és kultúráváltás igényét felébresztené bennük.

Miért nem teszik? Amíg a cigány értelmiségiek nem bírnak még egy kis mozgalmat sem indítani népük felemelkedésért, amíg egy falura, egy iskolára való ötletük, kezdeményezőkézségük, áldozatvállásuk, nemzeti büszkeségük sincs, addig minden hiába. (Tudom, hogy igazságtalan vagyok, tudom, hogy fellelhető népükért áldozatra kész cigány értelmiségiek. De könnyebb találkoznom velük konferenciákon, hivatalokban, mint a telepen, vagy a cigánygyerekek között.)

Amíg Horváth Aladár a magyarokat akarja meggyőzni, megszegényíteni, hogy mit művelnek már megint, viselkedjenek már kultúraltabban, addig a cigány kultúrátlanság tovább tobzódik és erősödik.

A fonyi fatolvaj tragikus halála ügyében gyötörödöm már napok óta, ezzel telt az ünnep, a pesti Rákóczi utcai tömegben is mintha abban az erdőben jártam volna, és mintha a pisztolylövések visszhangját hallottam volna a kilótt könnygázlövődékek dö-

rejében. A nemzet sorsát vitató nagy beszélgetésen barátaink forradalmi szalonjában a Honvéd utcában ezért nem találtam a szavakat. Csak dadogtam, ahogy eddig is.

Aztán a Nyugatinál megrökönyödve nézzük a másfél méteres, tizenkét éves pesti srácot, a forradalmárt, ahogy szavaival az épp arra rajzó rendőrökbe dőf, teljes transzban van, kopasz futtatói az árnyékban állnak, szerencsétlen kis Dávid, és nézek a fiamra segélykérően. Aki hamarosan elrobog egy gyorsvonattal, mert másnap érdekes etnopolitikai szemináriuma lesz, és délelőtt készülni szeretne rá.

18.

Féltem attól, hogy haditudósítóvá legyek. Voltaképp emiatt kezdtem el ezt a naplót.

Mindenkinek igaza van, aki a cigány gyerekek iskoláztatását támogatja, aki cigány múzeumot szeretne, cigány parlamenti képviselőt, aki több munkahelyet, támogató programokat és nagyobb társadalmi toleranciát kér. De olyasmi ez, még együtt is, mint a vízelvezető csatornák rendbe tétele a szökőár előtt.

Mindeközben nem valami szerencsés stratégia azt a Magyarországot revolverezni, amelyik a nagy nyugati segítségtől rogyott meg, és vált képtelenné normál működési módra. Amelyik helyett senki nem készíti el a nagy gátat: azt a társadalmi, szellemi, anyagi, morális védműrendszert, mely a roma szegénységáradatot megállíthatná. Lecsendesíthetné. A szegénység energiáját a szegénység ellen fordíthatná.

Nézzük meg Olaszliszktát. Tragédiája az ország történetének része. Tragédiája ma még fájdalmas leccke. Holnap az ország jövődjének egyik mintázata lehet.

Azt már tudjuk, hogy egy országot el lehet veszíteni, végleg és visszavonhatatlanul, elég csak némi történelmi megdöglöttség és önfeladtság, hiába volt évszázadokon át az aggodalom, az örök készenlét, az odaadás és önfeláldozás sok nemzedéken át, úgy veszett el az ország kétharmada, mint ahogy óvodások kezéből esik ki a kalapács. A magyarság harmadával, a múltunk felével fizettük ki bérlőtársainkkal való megromlott viszonyunknak a bérét. Olyan könnyedén, mintha csak a huzat csapta volna be az ajtót.

Igaz, máig sem fogtuk fel igazából, mi is történt, miért, hogyan.

És most, a hazánkkal, honfitársaink százezreivel szembeni történelmi mulasztás ezt a töredékként megmaradt kis országot is tovább apríthatja. Illetve aprítja máris. És mire eszmélünk, késő lehet. Hiszen késő máris. Az ormánsági magyar nincs többé. Az Ormánság magyar kultúrájának az ormánsági cigányok

nem örökösei. Noha most még talán magyarok. És talán még lehetnének magyarok. De meglehet, holnap már egyáltalán nem lesz kedvük hozzá. Elég lesz nekik a cigányságuk.

Ők lesznek a magyarok. Magyarok nélkül.

Itt azt kellene észre vennie az országnak, hogy elvesztegetett 17 évet, voltaképpen maga is hozzájárult a kezelhetetlenné vált roma népességrobbanásához, hiszen azzal, hogy a gyerekeket ellátja, de *csak* a gyerekeket látja el, a gyerekekhez, mint a legbiztosabb bevételi forráshoz láncolta cigány családok ezreinek a sorsát. Ahelyett, hogy őrizte volna a munkahelyeket, vagy pótolta volna. Bármely árat megért volna. Milyen könnyű lenne ma a helyzet, ha a szövetkezeteket nem hagytuk volna szétverni, hanem megpróbáltuk volna az ésszerű, a piaci gazdálkodás felé terelni.

Alighanem az EU milliárdjait, még van belőle néhány, mind cigány programokra kellene költeni. Az a mezőgazdaság, amely nem él meg a világpiacon, a világpiacon kiiktatásával még eltarthatná, elláthatná a szegény Magyarországot.

Mondja a rádió, hogy a monorierdői kisfiút nem a Duna sodorta el, hanem a család harci kutyái marcangolták szét. És a szülők elföldelték, aztán próbáltak valamit hazudni.

Mondja a rádió, hogy a tököli fiatalok börtönében az egyik elítélt fiú nem öngyilkos lett, hanem a cellatársai felakasztották.

Mondja a rádió, hogy ezerháromszázan halnak meg évente az utakon.

Mondja a rádió, hogy a beteg leesett a műtőasztalról, és belehalt a sérüléseibe.

Mondja a rádió, hogy van olyan falu, ahol kilencven százalékos a munkanélküliség.

Ki van írva a két éve milliárdokért felújított vasútvonal százmillióért felújított állomásán, hogy áramszünet miatt a pénztár szünetel.

A múlt héten emlékeztünk, illetve nem emlékeztünk az egy éve agyonvert tiszavasvári tanárra.

Nekem ez mind ugyanaz, ugyanannak a tragikus rosszul működő országnak a jelenetei. Hogy a cigány kérdéseket, történeteket veszem sorra, attól az egész miatti fájdalom talán még nagyobb. A cigányokról való gondolkodás nem menekülés a többi nemzeti gondtól, épp ellenkezőleg, mintha nagyítóval látnék mindent.

Aztán persze vagy boldogulok a magamra vállalt feladattal, és adódhat végül egy minta a gondolkodás reformjára, vagy nem, és akkor mindez nem ér egy tányér levest sem az ingyenkonyhán.

Azt mondanám minden mondatommal – de arról szólnak-e –, hogy a cigány sors tragédiája megértést, vállalást, feloldást vár.

Az emberiség, a célszerűség és a nemzetféltés is ugyanezt parancsolja.

Ez a három most nagyon szorosan egybevág.

Viszont bárki mellőzi ezt a hármasságot, rajta veszt. A mellőzött elem azonnal csapdává lesz. Akadályá. Ellenséges tereppé.

Fatolvajt ölt meg a természetvédelmi őr. A fatolvaj cigány ember volt.

Nem lehetetlen, hogy ez aljas indítékkal elkövetett gyilkosság volt, hiszen a felfegyverzett őröknek alighanem módjukban állt végiggondolni, mit is tesznek, mivel a motoros fűrész olyan zajjal jár, hogy észrevétlenül szemügyre vehették a tolvajokat. Noha nem valószínű, hogy ez történt, de nem állíthatjuk biztosan. Ugyanakkor a jogos önvédelemnek nagyobb a valószínűsége, s amíg nem cáfolható, el kell fogadnunk.

Az, hogy egy tetten ért tolvaj ésszerűtlenül viselkedik, és a kisebb bajt nagyobbbal oldaná meg, és rátámad a törvény képviselőjére, magában véve nem meglepő. Pánikélmény, menekülési reflex, kétségbeesés is kiválthatja. Melyeket a feszültségekkel teli cigány-magyar viszonylat segíthet előidézni.

Nagyon barátságtalan dolog az Országos Cigány Önkormányzat szóvivőjének az esetet összefüggésbe hozni a Magyar Gárdával.

Elsősorban azért, mert semmi nem utal arra, hogy bármiféle összefüggés volna.

Másrészt, ha a szóvivő tényleg úgy gondolja, hogy a Magyar Gárda léte a cigányok veszélyeztetettségét jelenti, a legkevésbé sem áll érdekében egy tisztázatlan gyilkossági ügyet rögtön a Gárdának címezni, mert az általa félt Gárdát ennél a vádaskodásnál igazoltabbá, erősebbé nem is tehet utalás.

(A Magyar Gárda, ha valóban az, aminek tartják, akkor a táptalaja, éltető eleme az a hisztéria, amelyet körülötte keltettek. Ezt tudni lehet a történelemből.)

A fatolvaj cigány halála, ha igazolódik az őr vallomása, egyszerre száll a cigányok és a magyarok fejére.

Mert akkor az elkövető is áldozat. És az áldozat is bűnös.

Noha először is a fegyverrel embert ölő őr bűnös. Még akkor is, ha a bíróság végül majd felmenti. Mert soha sem mentesül a vád alól, mellyel a lelkiismeretének életfogytiglan újra és újra el kell számolnia, hogy ketten, lőfegyverrel a kezükben, valóban nem járhattak volna-e el úgy, hogy annak az embernek ne kelljen meghalnia. És ha nem cigány lett volna, minden pontosan ugyanígy történt volna-e akkor is.

Az áldozat pedig áldozat, hiszen nem embert ölni indult a fejszével, hanem fát vágni.

És a falopással bűncselekményt követetett el, de azért legfeljebb börtön jár.

Halála értelmetlen és vérlázító. És hozzátartozóiban, cigány honfitársaiban jogos a halála miatt érzett keserűség, indulat. De nem kellene-e gyana-

nodniuk ugyanakkor, hogy az áldozat viselkedése cigányra vall, és maga is okozója lehetett saját végzetének. Hogy volna egy cigány cselekvési minta, a konfliktusok tudatos eszkalálása. Mely ezúttal végzetes következménnyel járt.

És akiket elsősorban emberekként érint a hír, hogy lelőttek valakit, alighanem egy újabb civilizációs rövidzárlat következtében, nem kell-e kétségbeesniük, hogy magyarok függesztik fel magukban az ötödik parancsot, ha csak szóban is, s a természetvédelmi őr tettét a honlapok fórumainak névtelensége mögé rejtőzve százszor újra elkövetik, fáradságot, időt nem kímélve, hogy megszabaduljanak félelmeiktől, szorongásaiktól. És a cigányok keserűsége is hatványozódhat, sokan juthatnak arra a következtetésre, hogy ha háború, hát legyen háború.

Az elkövető is áldozat. Mert Fony túl közel esik Olaszliszkához. És félhetett. Féltettek mindketten az örök, noha volt fegyverük, de nem fegyveres szolgálatra szegődtek. Gondolhattak arra, hogy nekik kell megvédeniük magukat, nincs más esély. Nincs együttműködés. Nincs se emberi, se isteni törvény, amire támaszkodhatnának. Csak az a kérdés, ki a gyorsabb.

Talán, ha a köztársasági elnök Kolompár Orbánnal együtt avatott volna emlékművet október 15-én Olaszliszkán, sok ezer cigány és magyar jelenlétében, a kölcsönösen beismert csendes háború és a kölcsönösen elvárható békeszándék jegyében, más lehetett volna a nyelv a közeli erdőben egy hét múlva. Kicsit keskenyebb lett volna az út a halálos összecsapás felé. És kicsit szélesebb a békés megoldáshoz. Az örök nem gondolhatták volna, hogy egyedül vannak, s ha nem vigyáznak, legfeljebb majd egy fakereszt emlékeztet rájuk a csendes erdőben. És azt sem gondolhatták volna, hogy eljött az idő, valamit végre törleszteni az adósságból. És talán a cigány fatolvajok sem kellett volna azt érezniük, hogy nekik itt igazságuk lehet, hiszen a cigány mindig áldozat. Talán nem gondolta volna a fegyverekkel szembeszegülő férfi, hogy az egyetemes cigány sérelem őt is megvédi a gyáva paraszttal szemben. Talán a társa kivette volna a kezéből a fejszét, mondván, hogy nem csináltunk már elég nagy bajt magunknak így is?

Egy jobb motoros fűrész ára fedezi több család téli tűzifa szükségletét. Motoros fűrészszel néhány óra alatt kitermelhető több család tűzifa igénye. Az a cigány férfi, aki a fűrészszel olyan magabiztos volt, hogy nem ijedt meg a fegyvertől sem, az már nem lehetett a kiszolgáltatott és megalázott szegény cigány. Aki védett erdőben motoros fűrészszel vágja a fát, az már nem fél, az már nem tűzrevalóért megy a hűlő kályhába, az már törvényen kívül állónak tekinti magát, és üzletileg tekint saját kiszolgáltatottságára és szegénységére.

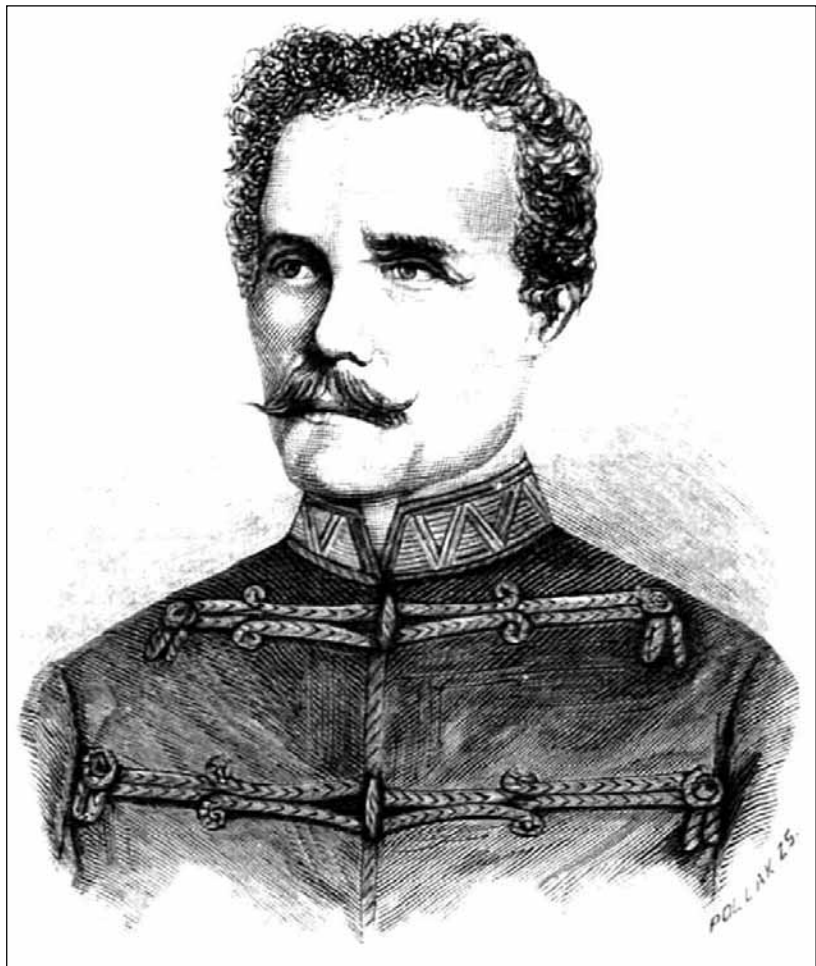
A cigány társadalom, ha a nyomorúság, a kirekesztettség természetes ellenállási jogától, társadalomkritikájától, engedtlenségétől nem képes elválasztani a törvénytelenések igazolását, akkor nyomorúságát tartósítja. A cigány társadalom, ha védi szegénysége cigány vámszedőit, fosztogatóit, ha befogadja, támogatja szegénysége kalandorait, lehetetlené teszi kiegyezését a magyar társadalommal, mely minél inkább szenved maga is a törvénytisztelet hiányától, annál kevésbé lesz képes együttműködésre a gyanúba keveredett cigánysággal.

A cigányság persze minderre egyedül aligha lesz képes. Pláne, ha a szegénység nem enyhül valahogyan.

A magyarok nem tehetik meg, hogy ne törődjenek a szegények tüzelőjével. És akkor a fatolvaj sem tekinthet majd Robin Hoodként magára.

Folyik-e cigányok munkájával erdőtelepítés a cigányok lakta falvak körül? Folyik-e az ősi termékcserre, hogy cigányok munkáért fát, cigányok munkáért cigányok termelne élelmet kapnának a közönség közvetítésével. Szegények gazdasága lenne. Olyan pénzt spórolva a szegény embernek, melyet úgysem tudna megszerezni, olyan termékkel fizetve, mely úgyis megfizethetetlen volna. Az önálló gazdálkodás, az egyszerű árucserre nem szörnyűség. A családi élet, a családi nevelés ősi modellje és érvényes mintája ez. Emberré nevel. A nyomor nem. A pusztá pénzügyi kalkuláció szerint is a segélyezés, a segélyezőkötől eltekintve tiszta veszteség. Az önálló gazdálkodás pedig nem tud olyan kevésbé hatékony lenni, hogy ne termelne értéket, hogy ne volna többé-kevésbé önfenntartóan sikeres. Bármilyen mértékig volna képes önfinanszírozóvá válni, bár-hogy alakulhatna a hatékonyság – és az ösztönzés itt közvetlenebb és nyersebb, ahogy a visszacsatolás is, mint a globális piacon –, akkor is minőségileg több a segélyezésnél.

Valaha a falu szinte mindennel ellátta magát. Ma mindazt, amit a föld ad, a cigány nem tudja megfizetni. Holott nincs munkája. A cigány falvaknak nem biztos, hogy az egyetemen át vezet az útja a felemelkedéshez. És biztos, hogy nem az az egyetlen út. Minden egyetlen út gyanús. Kockázatos. Az érettségénél, az egyetemnél a kertgazdálkodás,



GÁBOR ÁRON, AZ ÁLLÍTÓLAGOS GÁBOR CIGÁNY

az állattartás, az erdőgazdálkodás, a kézművesség mintha közelebb volna. Talán még az érettségéhez és az egyetemhez is.

Mi lenne, ha a cigány falut nem gettónak tekintenénk, hanem kibucnak? Ettől még nem volna az, de hátha megvolnának hozzá a feltételek, csak nem látjuk őket?

19.

Keresgélvén a cigány fórumokon, a Rádió C-től, a nyomtatott sajtón, az internetes portálokon át a rendezvényekig, az összbnyomás elég lehangoló. Ezekon a fórumokon a cigányság nevelődhetne, alakulhatna önmaga megismerése által egy új közösséggé, magáról tudó, maga sorsáért felelősséget vállalni kész, saját identitással bíró társadalmi csoporttá. Ebből azonban semmi nincs. Mindegyik orgánium olyan, mintha készítői, szerkesztői, szerzői valójában mással lennének elfoglalva, ezt a cigány dolgot csak kapkodva, felületesen intézik. Voltak nagy terveik, de azokból valamiért alig valósult meg valami.

A Rádió C kicsit olyan, mintha túl sok lenne az adásidő, nincs mivel kitölteni, már a lemezek is el-

fogytak, mindegy, fel kell tenni valamit, hadd szóljon, hogy legyen egy szusszanásnyi idő. Hátha addig valami történik, valami felötlik, vagy beesik valaki a stúdióba. Miközben meg nélkülözhetetlen nemzeti intézménynek nevezve védenék a csödtől, egyfelől jogosan, amúgy pedig abszolút jogosulatlanul.

Nem tudom, van-e még Amaro Drom. Az újságosoknál nem találtam. Az egyik honlap szerint, ahol egyáltalán tudnak róla, ez idő tájt áprilisi a legfrissebb száma. Évek óta ez volt az egyetlen cigány lap, mely valóban megjelent és hozzáférhető is volt. De nem volt semmi valódi reprezentativitása, pusztán a léteben. Zsigó Jenő radikalizmusa volt a lap egyetlen szólama, minden más csak melléklet volt.

Aki az Amaro Dromot olvasta, úgy vélhette, ha a magyarokkal nem csinálunk mielőbb valamit, a láncolt, megkötözött, fojtogatott cigányság elsorvad, megsemmisül. (A cselekvő kiléte kissé bizonytalan, olykor mintha maguknak a magyaroknak lenne ez a dolga, mármint a többi magyarok elintézése, olykor meg mintha a cigányok volnának, akik majd intézkednek, néha meg a nemezis az igazságtévő, Európa színeiben.)

A hang radikalizmusában az volt a legfurcsább, hogy annál elkezeredettebb és sötétebb volt, minél nyilvánvalóbbá vált, hogy a lapnak igazából nincsenek olvasói, és erre a hangra valójában nem fogékony sem a cigányság sem a magyarság.

Volt egy nagy cigány fotókiállítás két éve a Millenárison, egyik rendezője Szuhay Péter volt, kiváló néprajzos, romológus. Heteken át sok remek rendezvényel. Oláh Jolán naiv festőnő szépséges szép képei kiállításának megnyitóján Zsigó Jenő, a kiállítás megnyitója volt jószerivel az egyetlen cigány, a programokon a szereplőkön kívül csak elvétve láttam cigányokat, noha az általános látogatottság is elég szerény volt. A tárgyat, ügyet, minőséget, helyszínt tekintve pedig katasztrofálisan csekély. Viszont akadt olyan közéleti szereplő, Csik Tamás roma politikus, aki több fórumon ágált a kiállítás ellen, mert meztelen cigány gyerekeket lehetett látni néhány képen.

Miközben a kiállítás eredeti újdonsága, filozófiája épp az volt, hogy szakított a sztereotip cigány fotóval, egy kicsit doktriner módon, elvi hevülettel: a szegénység és a különosság képeivel, de azért még nem számúzte őket, nagyon helyesen, viszont külön családfotó részleg is volt a kiállításon.

Megérett voltaképpen a radikalizmus vetése, normális kommunikáció ugyan nincs, de ami van helyette, az akadályozza is, hogy legyen, hiszen bármely megszólalás, mely a valósággal számot vet, könnyen kikezdehető az absztrakt korrektség, a tiszta antirasszizmus, tudniillik az önkéntes némaság szempontjából. (Ez a „valósággal számot vet” kifejezés is gyanús, nekem magamnak is gyanús vagyok, hiszen mi más lenne mögötte, mint a létező barbárság elfogadása. Pedig dehogy. Pedig dehogy.)

Októberben volt egy konferencia a Történelemtanárok Egyesülete rendezésében a budapesti Kos-

suth Klubban. A cigányok a történelemben, a történelemtanításban. Valami ilyesmi volt a címe. Első ízben szentelt egy egész konferenciát ennek a témának a szakma. Lett volna tehát reprezentativitása. Ráadásul Kállai Ernő nyitotta meg, előadással, első szakmája szerint maga is történelemtanár, és Forray R. Katalin, a pécsi romológia tanszék vezetője tartott előadást.

Akiket kérdeztem, nem mondtak az első nappól sem mást, mint amit a második napon magam tapasztaltam, hogy elég csekély volt az érdeklődés, kevesen voltunk, talán harmincan, de egyáltalán nem láttam roma értelmiségieket.

A konferencia egyetlen mozzanata váltott ki visszhangot, hogy tudniillik Kállai a székely ágyúöntő mestert, Gábor Áront az erdélyi gábor cigányok közül valónak mondta. Miközben a hangvétel amúgy itt is meglehetősen radikális volt, Kertesi Gábor tudós fegyverzetben tette felelőssé az országot a cigányok iskolázottság szerinti növekvő elmaradottságáért. S felszólította a hallgatóságot, ne mondjon többé cigányt, csak romát, bármit is mond erről maga a cigány, vagyis a roma. Hiszen az afro-amerikai mondhatja magát niggernek, de a fehér amerikai ezt már nem teheti meg a közmegegyezés kockázata nélkül. Dixi.

Úgyhogy szegény történelemtanárok gyorsan stilizálták kissé felhívásukat, melyben a cigány történet magyar történelembe illesztését szorgalmazzák, de hogy ezt hogy lehet majd romásítani, még törni kell rajta a fejüket.

Volt előadó, aki azzal a futó megjegyzésével lepte meg a hallgatóságot, hogy az alföldi Földes település mai magyar lakói voltaképpen az egykori cigányok. Mai cigányai pedig az egykori magyarok. Ez annyira fantasztikus lehetőség, hogy még végiggondolni sem tudtam.

Végül egy szót a roma honlapokról. A roma köztudésű honlapoknak alig valamivel több az információs bázisa, mint amennyit a magyar nyilvánosság különböző kommunikációs cégei előállítanak, nincs igazán saját arculatuk, igazi szerzőgárdájuk, és nem működnek valódi roma, vagy akár roma-magyar fórumokként. Ezzel együtt, s részben éppen ezért inkább radikálisak, vagyis alapállásuk Horváth Aladár polgárjogi szellemétől terhelt.

(És így vannak ezzel nagyon sokan, akiknek szívük, fájdalmaik, ügyeik vannak, mivel nincs rendes szellemi út, melyen bizvást haladhatnának, s a sötétstől sem kellene félniük, ide-oda csapódnak a fájljikkal erdőt gyújtani próbálók felé.)

Valószínűleg az Országos Cigány Önkormányzat felelőssége volna, hogy legyen saját lapja, de politikusi erre nem szánnak pénzt. Igaz az is, hogy efféle kiadásokra a cigány közösség ugyanannyi pénzt kap a költségvetésből, mint a többi nemzetiségi közösségek. Ami nincs rendjén. De ez nem lehet elfogadható magyarázat a cigány lap hiányára, hiszen egy ilyen

lap eleve nagyobb olvasóközönségre, megrendelői körre számíthatna. Még a nem cigányok köréből is.

Valószínűleg az Országos Cigány Önkormányzatnak kellene ellátnia a hivatalos politikai érdekképviseleten túl a roma közösség szellemi központjának a szerepét is, kezdeményezőnek kellene lennie a kultúra ezer ágában, és a mindennapi élet ezer színterén. Az OCÖ azonban eddig többnyire elakadt az érdekképviselet szerepeinek elosztásánál, a szervezet működtetésénél, jogi és anyagi felelősségének, feladatkörének gondjainál.

Amikor az OCÖ szóvivője a minap a Magyar Gárdával hozta összefüggésbe a természetvédelmi őr által önvédelemből lelőtt roma fatolvaj tragédiáját, az látszik, hogy ez a szervezet is fertőzött a radikális jogvédők álláspontjával. Hiszen a szóvivő maga avatja a rasszizmus eseményévé azt a történetet, mely eléggé valószínűtlen, hogy odatartozónak minősül majd. A minősítés megelőlegezése azonban provokatív megnyilvánulás. Mely összeegyeztethetetlen az OCÖ szerepkörével. Ráadásul, bármi legyen az eredmény a fonyi eset vizsgálata során, a tragédia most már semmiképp nem lesz a szegény vidéki cigányság életmódjával, nyomorúságával való szembesítés alkalma.

Ráadásul a fatolvajok, ha nem is figyelnek feltétlenül az OCÖ állásfoglalásaira, a helyi cigány kisebbségi önkormányzat számára mégis csak az OCÖ jelöli ki a gondolkodás irányát, vagyis sokkal nehezebb lesz megértetniük magukat a tulajdönt feltűző közösség képviselőivel, és akaratlanul hozzájárulhatnak a jogellenes cigány magatartás igazolásához.

Az OCÖ mit tehetne, mint hogy etnikus retorikával fedi el tehetetlenségét és felkészületlenségét. Ez a retorika azonban ma a radikalizmus és a politikai törleszkedés csapdái közt tévelyeg.

Pedagógiai konferencia volt szerdán a mágna-sok korát még ma is felidézni képes Károlyi palotában. Külön téma volt az iskolai kudarcok ügye. De a romákról mégis alig esett szó. Ezt persze úgy kell érteni, hogy olyannyira a pártjukat fogják, olyannyira nagy az egyetértés a borzalmas tanársággal szemben, akik bezzeg cigányoznak éjjel és nappal, hogy a nevüket sem mondják ki már, nehogy félreértés legyen. Így hát a romák iskoláztatása majdnem meg is oldódott.

20.

Aztán kapok néha egy-egy levelet is, baráti kritikát roma jegyzeteimhez. Örülök ennek, nem is volna semmi jobb, mintha ez a napló nyílt konzultációvá változna át, mondjuk odáig, hogy a saját bánatom és saját okoskodásaim kiszorulnának innen, hiszen ahogy bánatból, úgy nyilván a megértésre is vannak mélyebb források az enyéimnél.

De nem megy ez könnyen. Egy szerencsétlen OCÖ kommentár a Magyar Gárda és a fonyi fatolvaj halála közt tételezett összefüggésről indulatos hozzászólások százait inspirálja, az olyasféle töprengéseknek viszont, mint az enyém is, jelenjenek meg akárhol, elvéve támad visszhangjuk, nem indítanak el vitákat, ritkán kapnak akár támogatást, akár kritikát. Arra következtetek ebből, hogy inkább nagy kitörések, mint nagy építkezések előtt állunk. A pofonokra vagyunk vevők, hogy már megint ideütöttek, már most akkor muszáj visszavágni.

Tűrjük, bár tűrhetetlen. Ilyesféle lehet sokak közérzete a cigánykérdésben. Azoké is, akik a cigányokat áldozatnak látják, meg azoké is, akik a magyar társadalmat látják áldozatnak. Ez pedig nem a megfontolásokhoz való lelki állapot.

Az első levél Szász Anna újságírótól érkezett, amikor elküldtem neki a Kállai Ernővel készült Obersovszky interjú kritikájának kéziratát, kíváncsi lévén a véleményére, hiszen jól ismerem szociális érzékenységét és elkötelezettségét.

A második levelet Horváth Judit tanárnő küldte. Ő a Roma napló olvasójaként írt.

Szász Anna: „A szegregációval kapcsolatban azt gondolom, hogy azt bizony nem lehet nem tudomásul venni. A jelenlegi adatok azt mutatják, hogy a helyzet rosszabbodik. Ha még emlékszik, a Tani-tani 39. számában jelent meg a folyóirat-ismertetésem, ebben hivatkoztam az Esély 2006/4-es számából Zolnay János cikkére: *Oktatáspolitikai és szegregáció Miskolc és Nyíregyháza általános iskoláiban*. A szerző cikkében: *Havas Gábor – Liskó Ilona még kéziratban lévő Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában. Kutatási zárótanulmány 2004-re* hivatkozik. E szerint 'Az 1999-2000-es tanévben a roma diákok 18 százaléka, 2004-ben már 30 százaléka járt cigány többségű iskolába.'

Zolnay egyebek közt azt bizonyítja cikkében, hogy amennyiben az iskola nagyobb arányban befogad cigány tanulókat, a szülők elmenekítik onnan a gyerekeiket. Ez megint csak olyasmi, amit tudomásul kell vennünk. Létezik szegregáció, és létezik rasszizmus. Gyakran hallottam, még a Kádár korszakban, hogy nem szeretem azokat, akik nem idén nyáron barnultak le. Van egy ilyen utcai, most meg már nemcsak utcai közvélemény, és ez bizony meglehetősen rasszista, valamint homofób. És nőellenes. Ma az utcán, autóbuszban stb. leginkább a Gyurcsánt (sic) illik szidni. Ugyanakkor egyetérték azzal, hogy a riporter (Obersovszky) rosszul kérdez, hogy közhegyeket mond, hogy igyekszik roppant felvilágosultnak és előítélet nélkülinek látszani, és az ombudsman is rosszul válaszol.

Nagyon rossz véleményem van a jelenlegi újságírásról, és az újságírók többségéről. Felületeselek, felkészületlenek, és legalább annyira jellemzi őket a megfelelni vágyás, mint a szocializmusban. És íté-

keznek, ahelyett, hogy pontos, jól megfogalmazott kérdéseket tennének föl. A szellemi életünk egésze meglehetősen alacsony színvonalú. Stréberség és provincializmus a legfőbb jellegzetességek.

Egyetértek azzal, hogy az integrációt nem lehet parancsszóra megvalósítani, egyáltalán, parancsszóra semmit. Nálunk az emberek nem szabálykövetők. Sőt. Egész biztos, hogy az integrációhoz meg kell(ene) teremteni a körülményeket, és meggyőzni a szülőket és a pedagógusokat. És ez hosszú távú, több évtizedre szóló feladat.

Egyetértek azzal is, hogy Olaszliszkát elsősorban a roma társadalom mértékadó képviselőinek kellene, félreérthetetlenül elítélni.

A magyarzatok legföljebb ezután következhetnének, de nem ezen a szinten.

A kétféle társadalom, mint Géza írja, van. Abban viszont megint nem értek egyet, hogy ez a törté-

nelmi együttélés módja, nem a történelmi elnyomás terméke.

Mégis, mitől szorultak a cigányok a faluszéli putrikba, ha nem azért, mert más helyet nem engedélyezett nekik a társadalom?

Igen, létezett egyfajta együttélési mód, amivel a modern társadalom már nem tud mit kezdeni. Ma már nincs szükség kolompárokra, szegkovácsokra, lókupecekre stb. stb.

Nem folytatom, mert igazából nem értek hozzá.

A menyem cigány folklórral foglalkozik, neki valóban alapos ismeretei vannak a cigány múlttal és jelennel kapcsolatban, én legalább annyit tudok, hogy mennyi mindent illene, kellene tudni ahhoz, hogy az ember érdemben hozzászóljon.

Ő egyébként ezekben a vitákban soha nem vesz részt.

Teszi a maga dolgát.”

ROMÁNYI ROTÁ (Gipsy Wheel) Gipsy Folk Group from Hungary "O CÉRHÁRIKO"



A NAGYECSEDI FIATALOKBÓL 1985-BEN ALAKULT EGYÜTTES

Horváth Judit: „Lenne egy megjegyzésem Olaszliszkával kapcsolatban. Okt. 15-én megnéztük a Szögi Lajos emlékére emelt kis „emlékművet”, ami az eset helyszínén, két ház előtt, a vízelvezető árkon keresztül lefektetett kőlap (a mécseseknek), rajta egy nyitott könyv kőből és Sz. Lajos fényképe – egy szolid, nem hivalkodó mementó, hogy az ott élők soha ne felejtsek el, mit követtek el 40-50-en egy teljesen ártatlan, értékes (!) – folyamatosan értéket teremtő, három gyermeket nevelő, a köz javára is munkálkodó – ember ellen.

Én örülök, hogy ezt valaki kitalálta és megalkotta, ugyanis ha a „mementó” nem lenne ott és nem látogatnák folyamatosan a magunkfélék és a Gój Motorosok is, akkor az ott élők azzal lennének már régen elfoglalva, hogy az újságok a „lincselés” szót használják, és ez milyen kirekesztő és igazságtalan a közösségükre nézve stb.

Így viszont nem feledhetik a lincselés tényét, legfeljebb csak annyit „mernek” időnként tenni, hogy krumpli héjat dobálnak rá és leöntik szennyvízzel.

Egyébként ott jártunkkor (az egy éves évfordulón) négy rendőrautó várakozott a faluban, és szerintem nem a cigányokat védendő, hanem pont minket, az egyenként tiszteletüket tevő és sajnálatukat kifejező nem cigány embereket akarták az atrocitásoktól megkímélni. Mikor kiszálltam a kocsiból, „véletlenül” arra jött egy cigány suhanc és merőn, nem túl barátságosan nézett rám, majd befordult az egyik érintett ház kapuján, de nem mert egy szót se szólani, mert 30 méterre állt egy rendőrautó, ami nélkül egy kicsit fenyegetve éreztem volna magam egy teljesen romák lakta utcában, nyilvánvalóan az ő állati viselkedésüket kritizáló megnyilvánulásommal.

Vagyis: én egyáltalán nem bánom, hogy a Gój Motorosok néha megemlékezést szerveznek oda, és erőt mutatnak, igen, erőt mutatnak egyes cigány közösségeknek, mert szerintem csak ez, vagy ez sem tartja őket vissza az eldurvulástól.”

Talán külön kellene válaszolnom a két levélre, de együtt többet jelentenek, fontosabbak, mint külön-külön, így hát megpróbálom a levélszerzőket egymás iránt megértőbbé, önmaguk álláspontjával szemben pedig némileg kritikussá hangolni.

Szász Annának természetesen igaza van, hiszen a cigányság minden szociológiai adata súlyos társa-

dalmi problémát bizonyít. Mely nemzeti felelősség, bárhogy forgatjuk. A problémákat csak a magyar társadalom intézményei és szerencsésebb társadalmi csoportjai segítsége, kezdeményezései oldhatják meg. És Szögi Lajos halála a hosszú ideje megoldatlan helyzet tragikus következménye.

De igaza van Horváth Juditnak is, aki azt gondolja, hogy Olaszliszkán megbocsáthatatlan és elfeledhetetlen történet, emlékezni és emlékeztetni kell rá. És igaza van abban is, ami mondataiból, elbeszélte történetéből kikövetkeztethető, hogy a cigány társadalom sok helyütt és sok tekintetben ellenséges a többségi társadalommal, és ennek nem volna szabad így lennie. A cigány ellenségességgel szemben jogos a társadalmi önvédelem igénye.

A két álláspont mégis összeegyeztethetetlennek látszik. Kölcsönösen kioltják egymást. Szász Anna hajlik a magyar társadalom bűnbakká tételére, hogy rasszista és homofób volna. A cigány társadalomban jelen levő súlyos magyarellenességet, ha egyáltalán elismeri a létét, nyilván következménynek tartja. Horváth Judit pedig a cigányokat tekinti bűnösöknek a saját ügyükben, és még azon is túl. És valószínűleg döntően ezzel magyarázná a cigányok problémáit. Ő tehát a Gój Motorosok szimbolikus fenyegetését véli helyénvalónak.

A Rományi Rotá, nagyecsed-i fiatalokból 1985-ben alakult együttes lemezét hallgatom.

Szabó Gyula: A Sátán labdái című történelmi tudósításaiban esik gyakran szó a Báthoriaktól Rákócziakhoz került Nagyecsedről. A lópán épült várról. Nem értettem, miért nincs róla valami halálomlásom. Utána néztem. Azért, mert a fontos, sok századot megélt erődítményt a Habsburgok leromboltatták, a nép a köveit széthordta, ma már nyoma sincs. Az egykori mezőváros lakói százharminc évig pereskedtek a földesurakkal, hogy régi szabadságukat visszakaphassák, amikor megnyerték a pert, 1878-ban, már késő volt. Az a szabadság már nem ért semmit akkor. Nagyecsed honlapja nem tud arról, hogy a városban jelentős cigány népesség él. Ahogy arról sem, hogy Nagyecsed az a szatmári település, ahonnan a magyarországi cigány népzenei- és táncmozgalom elindult a 70-es évek végén.